

Prameny a smysl ruského komunismu

Nikolaj Berďajev se v knize zaměřuje na duchovní, kulturní a ideové dějiny Ruska, a to především od 19. století. Hned v úvodu ukazuje, že Rusové jsou svým bytostným založením národem Východu – tomu odpovídá charakter státu, vztah mezi sociálními třídami a dlouhodobé smýšlení elit. Dále objasňuje pojmy, jako je slavjanofilství, západnictví, nihilismus, narodnictví či anarchismus, a věnuje se charakteru ruské inteligence a ruské literatury.

Autor své vhledy do ruských duchovních dějin plasticky předvádí na miniportrétech ruských osobností, jako je např. Radiščev, Gercen, Čaadajev, Chomjakov, Bělinskij, Černiševskij, Pisarev, Bakunin, Něčajev, Tkačov a Lenin. Zejména na nich si čtenář jasně a konkrétně uvědomí, jak bytostně odlišné je ruské myšlení od západní mentality a západního duchovního i sociálního světa, a zejména od jakéhokoli liberalismu. Jeho konstantní rysy jsou fanatismus a asketismus, hluboký nihilismus, revolucionářství, dogmatický kult lidu a sen o jeho domnělém osvobození. Velmi působivá a přesvědčivá je též kapitola o ruské literatuře 19. století, která je sice mesianistická, ale zároveň hluboce apokalyptická, očekávající katastrofu, výbuch, zmar (Dostojevskij, Leonťjev, Fjodorov a další).

Dnešní čtenář s překvapením zjišťuje, kolik skutečně radikálních domácích předchůdců a zdrojů ruský bolševismus měl a jaký „kvas“ mu po desetiletí a staletí předcházel. Podle Berďajeva bolševismus zcela organicky vyrůstá z domácích ruských pramenů a marxismus je pouze sjednocujícím teoretickým a organizačním vazivem hnutí.

Berďajevova kniha neztrácí svou aktuálnost. Při četbě jeho výkladů čtenář mimoděk srovnává ruskou realitu s dějinami a mentalitou vlastního národa a klade si otázky: Do jaké míry je současné Rusko vypočitatelnou zemí a jak se její zvláštní duchovní ustrojení projevuje anebo může projevit dnes? Lze očekávat, že se v něm skutečně mohou prosadit západní liberálně demokratické hodnoty? Jaký postoj k této zemi zaujímat a jakou vůči ní vést politiku?

Autor napsal své eseje o ruském komunismu okolo poloviny třicátých let 20. století. Podnětem k jejich vzniku se staly články a knihy cizích autorů v západním tisku, které z neznalosti překrucovaly sovětskou realitu. Kniha vyšla poprvé anglicky v roce 1937, pak následovaly překlady do dalších západních jazyků. Ruský originál byl publikován v Paříži teprve roku 1955.